ТИШКО

Оповідання

Він випав із гнізда й, безпомічно розгорнувши ще не зовсім оперені крильця, тривожно кричав:

— Ой мамочко, рятуйте!.. Мені страшно, страшно... Рятуйте!

Та мами поблизу не було. Мабуть, полетіла шукати поживи для своїх малят, а оце сіреньке горобеня, знехтувавши її застереженнями, висунулось із гнізда більше аніж належить і ось зараз опинилося в густій придорожній траві, що видавалася йому таким дрімучим, таємничим і небезпечним лісом, звідки самому не вибратись нізащо в світі.

"Ой, куди ж це я попав і що зі мною тепер буде?"

Несподівано щось високе-високе заступило собою сонце, і горобеня затихло від страху, потім відчайдушно затріпотіло крильцями, намагаючись зникнути в гущавині, але ніжки плутались, неспроможні подолати трав'янисту загорожу, і в ту ж хвилину, знесилившись, воно потрапило в теплі людські долоні.

— Моє ж ти манісіньке,— промовляв до нього ніжний ласкавий голос. — Як же ти не вбилося? Впасти з такої височини! Бач, кігтик трохи ушкоджений... Болить тобі? Дуже болить?

Незабаром горобеня опинилося в просторій кімнаті, де було багато столів з якимись химерними приладами, що їх зроду воно не бачило. За тими столами працювали жінки й дівчата в білих халатах.

"Де ж це я? Навіщо мене сюди принесли і що зі мною тут робитимуть?"

Горобеня, звичайно, не знало, що в цій просторій світлій кімнаті містилася хімічна лабораторія, а жінка, яка принесла його сюди, працювала прибиральницею, і звали її тітонькою Марічкою.

А погляньте, який у нас гість,— сказала вона й розтулила пальці. Горобеня, відчувши, що його ніхто не притримує, рвонулося з долоні, але, не долетівши до стола, впало на підлогу.

Ой ти, дурненьке-дурненьке, — промовила незлобиво тітонька Марічка,— ти ж іще літати не вмієш.— І, звернувшись до хіміків, вона запитала: — А що, може, візьмемо до себе такого постояльця?

— Візьмемо! Візьмемо! — почулося звідусіль. Тітонька Марічка розшукала десь картонну коробку

вимостила в ній з білої вати гніздечко, поставила блюдце з водою і ще одне — з їжею, яку відразу знесли сюди хіміки.

Чого тільки тут не було!

І крихти хліба, і шматочки сиру та ковбаси, і картопля з пиріжка, і мак з бублика, і навіть кружальця червоної редиски й цибулі.

Потім хіміки вирішили добрати для нього ім'я.

— Назвемо його просто Пушком.

— Ні, ні,— заперечили інші.— Він своєї мами не слухався, він бешкетник...

— Хай живе у нас із прізвиськом Жив-жив.

— Я його знайшла,— озвалася тітонька Марічка,— я йому і ймення дам. Віднині він буде зватися Тишком.

З тієї хвилин сірий горобчик Тишко став повноправним мешканцем хімічної лабораторії.

На ніч його "хатку" накривали кришкою з прорізаними дірочками, і в ній він спокійно спав до ранку.

Першою на роботу завжди з'являлася тітонька Марічка, і кожного разу, як тільки вона переступала поріг лабораторії, Тишко зустрічав її радісним криком:

— Жив-жив!..

Тітонька Марічка скидала з коробки кришку й питалася:

— Ну, як тобі спалося? Які сни тобі снилися?

Жив-жив! — скрикувало горобеня, вилітаючи з своєї хатки.

Ото й добре, що ти жив-здоров,— посміхалася прибиральниця і наливала в блюдечко свіжої води, давала їжу.

Так минав день за днем. У Тишка відросли крильця, і він уже міг перелітати зі столу на стіл.

Сьогодні тітонька Марічка мила кахляну підлогу, де-не-де залишаючи калюжки води. Тишко спостерігав за вправними руками прибиральниці, потім, досить рішуче злетівши з полиці, обрав собі найбільшу калюжу і, скачучи на двох ніжках, сміливо розгорнув

крильця, почав ними плескати по воді, вигинаючись із голівки на хвіст, розбризкуючи навколо себе рясні краплини.

Тишкові було дуже приємно купатися, так приємно, що

він голосно й дзвінко виявляв перед усіма своє захоп-

лення : ^

— Жив-жив! Жив-жив!

— Погляньте, що наш Тишко робить,— пролунав чийсь голос, і зразу біля нього зібралися хіміки. Сміючись, вони заохочували горобеня до нових витівок.

— Ану ще, Тишку-ласунчику, сіренький пустунчику, покажи, на що ти здатний.

І Тишко старався. Він то присідав, то підводився на пружні ноженята, то знову припадав голівкою до калюжі:

— Жив-жив!..

Хтось здогадався поставити біля нього блюдце з водою, і Тишко охоче з такої послуги скористався. Він стрибнув на краєчок того блюдця, скоса глянув на глибину і, не вагаючись більше, затріпотів крильцями, розбризкуючи на всі боки воду.

— Ой бешкетнику, що ж ти робиш? — скрикнула тітонька Марічка, підходячи до нього з мокрою ганчіркою.— Хто ж після тебе прибирати буде?

Тишко немовби відчув заподіяну шкоду — швидко вискочив із блюдця й полетів на підвіконня, освітлене промінням сонця. Там він настовбурчив пір'я, обтрусився, помахав хвостиком, а тоді почав діловито оббирати дзьобиком свої крильця. Та не встиг він навести гороб'ячу красу, як хтось із дівчат за дальнім столом гукнув:

— Тишко! Муха!

До цих слів горобеня вже звикло, тому відразу ж полинуло на голос, сміливо сіло на дівочу руку, спритно вихопило з пальців живу принаду й знову потім умостилося на підвіконні, просушуючи під теплим сонцем свою змокрілу пір'яну шубку.

А наступного ранку сталася така подія, що її довіку Тишкові не забути. Почалося все дуже просто.

Тіточка Марічка пішла винести сміття й забула причинити двері. Тишко, як завжди, примостився на підвіконні й залюбки грівся під сонцем. Раптом він помітив, як до приміщення тихо увійшов досі небачений звір.

Тишко щиро привітав гостя:

— Жив-жив!

І зразу сталося диво з тим звіром. Очі в нього розширились, вуса настовбурчились, хвіст завиляв туди-сюди. Ні на мить не відводячи своїх хижих зеленкуватих вогників, звір, скрадаючись, рушив до вікна.

За найменшим його рухом пильно стежив Тишко.

Ось звір зупинився. Застиг… І раптом стрибок, швидкий, блискавичний. Перед Тишком майнули гострі смертельні кігті, і, коли б

він вчасно не злетів з підвіконня, напевне б, вони збили на підлогу, а сильні зуби розірвали б його на шматки.

Тільки тепер, опинившись на одній із шаф, Тишко зрозумів, яка загрожувала йому небезпека і ще загрожує й зараз, бо хижий звір уже не підкрадався, а полював одвер-то. Бідне горобеня сідало на полиці, на столи й на бутелі, а слідом за ним гасав страхітливий звір. Очі в нього стали ще ширшими, рухи швидкими, невтомними. З грізним мурчанням він легко вистрибував на столи й зіскакував на підлогу, мчав до полиць, не приховуючи розпаленої жадоби поживитися пташеням.

Тишко перелітав через увесь зал і з жахом помічав усе ті самі хижі очі, високі сміливі стрибки й нещадні лапи з гострими кігтями, що намагалися його збити на льоту.

Вкрай запаморочене горобеня з розгону вдарилось об шибку. Вдарилося так, що в нього блиснули іскри в очах, затьмарилося в голові, й воно впало на підвіконня, ледь ворушачи крильцями.

Тут, напевне, була б його смерть, коли б у найскрутнішу хвилину не з'явилася тітонька Марічка,

Помітивши кота, що вже приготувався до стрибка, вона люто закричала:

— Не смій, клятий! Не смій! Ось я тобі...

В ту ж мить у повітрі просвистів звичайний віник, і наляканий кіт вишмигнув за двері.

Тишко не пам'ятав, як теплі руки тітоньки Марічки зняли його з підвіконня. Щось, мабуть, ласкаве й ніжне промовляла рятівниця, але Тишко не чув тих слів. Безживно звисала в нього голівка, тьмяніли й

заплющувались оченята. Трохи отямився в^н тоді, коли його дзьобик потрапив у блюдце з водою.

Ковтнув раз, і вдруге, і втретє. Вода, немов цілющий бальзам, повертала йому сили. Горобеня розплющило очі, пізнало тітоньку Марічку і вже само почало жадібно пити воду.

— Моє ж ти манісіньке... Моє ж ти пташенятко дороге. Та як же це я не догледіла... Адже кіт міг тебе з'їсти. Пий іще водичку, пий! Ти очуняєш, і все минеться. Знову будеш здоровеньким.

І Тишко пив іще й іще, задираючи догори дзьобик.

А потім тітонька Марічка поклала його в тепле кубельце, накрила зверху кришкою, і він, заснув.

Що йому снилося — того ніхто не знає. Але наступного ранку знову був бадьорим, і коли до лабораторії ввійшла тітонька Марічка, він відгукнувся, як завжди, на її прихід:

— Жив-жив!

Вона зняла з коробки кришку, налила свіжої води у блюдце, нагодувала свого ласунчика, а потім розчинила навстіж вікна.

Тишко, побачивши на каштановім гіллі таких, як і сам, горобчиків, привітався до них:

— Жив-жив! А мене Тишком зовуть, і я хочу з вами познайомитись.

Та горобці не звернули на нього ніякої уваги, бо двоє з них чубились між собою, перелітаючи з гілки на гілку, а всі інші так галасливо кричали, що добрати щось було важко.

"Чому вони сваряться? За віщо скубуть одне одного? Дізнаюся!"

Тишко вперше випурхнув з лабораторії і сів на розлогому каштані.

Звідси добре було видно, як вулицями міста мчали машини, тролейбуси, трамваї, авто. Кудись поспішали люди.

За високими будинками лягли широкі майдани з клумбами, на яких красувалися різнобарвні квіти. А ще далі зеленіли кучеряві й густі шати наддніпровських парків.

Тишкові захотілося глянути на всі ці дива зблизька. Він змахнув крильцями й полетів, жадібно оглядаючи все навкруги.

Ось, нарешті, й парк з рясними деревами, з чистими асфальтованими доріжками, вздовж яких простягнулися зеленою стрічкою густі кущі і яскраві квіти. А за парком, скільки оком сягнеш, розляглися дніпровські простори, з високим небом, запашними лугами, далечінню синіючих лісів, оповитих сизою млою.

Тишко сидів на гілочці могутньої сріблистої тополі, що росла над самісіньким урвищем,— маленький, непомітний, безпорадний,— серед шелесту дерев, які вкрили собою круті схили і ген-ген спадають аж до голубого повноводого Дніпра.

Красивими арками звелися між берегами ажурні мости, а там, далі, за рікою, лягло зеленоткане мереживо острова з мрійливими затоками. А ще далі знову темніли ліси, і вже за ними прослалася потім в обрій така мріюча даль, що їй, здавалося, не було кінця-краю.

Який же широкий, сповнений привабної краси світ розкрився Тишкові цього незабутнього ранку!

Вразила його і злякала сріблясta пташина з великими крилами, що з гуркотом промчала над головою і зникла незабаром у позахмарній височині...

Тишкові про все хотілося знати, на чому спинявся його зір. Але в кого розпитатися? У непосидючих синиць, що скачуть мов неприкаяні з гілочки на гілочку? Чи в барвистого дятла, що заклопотано стукає довгим дзьобом, наче долотом, у стовбури дерев? Чи, може, спитатися у граків, які понамощували на деревах чорні шапки гнізд і чомусь сваряться між собою не гірше від горобців?

Тільки опівдні Тишко повернувся до лабораторії.

— Жив-жив!

— Ну й добре,— сказала тітонька Марічка.— А то вже думала — майнеш на волю, та тільки тебе й бачила.

Наступного ранку Тишко випурхнув через відчинене вікно і приєднався до горобиного табунця.

А ти звідки? — запитали в нього.— Де твої батьки? € в тебе братики, сестрички?

Не маю батьків,— сказав Тишко, і^горобці зацвірінчали.

А може, ти сирота?

Не знаю...

Хтось із горобчиків сказав:

і

— Ми будемо з тобою дружити. Хочеш?

— Хочу. Дуже хочу,— погодився Тишко, оглянувши бравих друзів.

— Ми ось тут живемо під дахом. А ти де живеш?

— В лабораторії. Бачите, де розчинені вікна. У мене там є хатка. І тітонька Марічка за мною доглядає. І всі хіміки мене любляЛ, дають мені їсти й пити... І я люблю купатися в блюдечку.

Горобці засміялися, а один з них, презирливо оглянувши новачка, сказав:

— А ти, я бачу, добрий брехунець!

— От і не брехунець. Я правду кажу, правду! Хочете, полетимо зі мною, то самі побачите мою хатку.

Охочих не знайшлося.

Хтось із горобців поцікавився:

— Як ти попав до лабораторії? А хтось уїдливо додав:

— Нехай він нам іще збреше.— І знову всі засміялися, а Тишко аж крильцями стріпнув з досади:

Я ніколи не брешу. Я завжди кажу тільки правду!

То розповідай, а ми тебе послухаємо.

Мені нема чого розповідати... багато. Пам'ятаю, що маленьким я випав з гнізда, гукав маму, але її поблизу не було. А йшла доріжкою тітонька Марічка...

Зажди!.. Зажди! — почувся раптом з верховіття тривожний крик сірої горобчихи, і в одну мить вона опинилася біля Тишка.— Гляну на тебе пильніше.— І чомусь зір її зупинився на ушкодженому кігтикові лівої ніжки.

Зніяковілий Тишко теж уважно розглядав незнайому сіру горобчиху, і в його пам'яті зринали напівзабуті спогади. Та все ж він пригадав оцей сіренький фартушок на грудях і вискублений жмутик пір'ячка біля дзьоба, а особливо голос, рідний, незабутній...

— Синок! — вигукнула горобчиха відчайдушно-радісним криком, якого ніколи не чули навіть її власні діти.— Синок!.. Знайшовся...

— Мамо! Мамочко!.. Рідна!..

В ту ж мить на каштановім гіллі знявся такий галас, що здавалося, сюди злетілися горобці з усього району. Та хіба ж це не подія? Хіба ж це не радість?

Щаслива мати тут же піймала комаху й поклала в рот своєму синочкові. До нього підлетів братик, отой самий, що пропонував дружбу. І підлетіли дві сестрички. Вони скакали з гілочки на гілочку, виявляючи своє вдоволення дзвінкими голосами:

Жив-жив!

Жив-жив!

— Чуєте! Ви чуєте всі? — звернулася горобчиха до численного птаства.— Віднині я найщасливіша мати, і я хочу відзначити цей день якнайкраще. За мною!

Змахнувши крильцями, вона першою ринула вперед, а за нею і вся гороб'яча ватага.

Вони не зупинились на майдані, де в цю пору старенька бабуся годує хлібними крихтами бездомних голубів і де, звичайно, їм, горобцям, можна завжди поживитися.

Не повернули вони й до парку, не глянули на іскристі в сяйві сонця міські фонтани, біля яких слід було б скупатися в калюжах, а потім поскакати вздовж доріжок до дітей і коло них знайти крихти з булочок, пиріжків чи печива.

Швидко пропливала під крильцями земля, і ось уже вся гороб'яча ватага спинилася на околиці міста.

Сюди ранньою весною прилітали вони живитися комахами та гусінню на фруктових деревах. А зараз тут у кожному дворі поряд з яблунями, сливами чи грушами розлягалися кучеряві крони, на яких листя не видно — так рясно вкрили кожну гілочку темно-червоні тугі вишні. Налиті густим соком, по дві, по три, а то й по чотири вкупі, вони, мов рубінові сережки, вигравали під ранковим сонцем. І як же не покуштувати стиглої м'якоті, не впитися прохолодним ароматним соком?

І куштували горобці, смакували стиглі плоди, накльовували то бочок, то вершечок, а то й чисто з'їдали м'якоть, залишаючи на корінцях тільки тверді рожеві кісточки. Уже в багатьох не тільки дзьобики, а й сірі фартушки покропилися в багряний вишневий сік. Та хто на це зважає? Знай їдять собі та підхвалюють:

— Оце ласощі!

В цю хвилину сюди зайшов якийсь чоловік, схопив грудку землі й жбурнув її в саму гущу розлогої вишні.

Всіх наче вітром здуло, а Тишко сидить собі, як сидів, не розуміючи, нащо т)й чоловік кинув земляну грудку, яка, розбившись об гілля, зашуміла дрібним дощем.

— Втікай, синку, втікай! — раптом почувся тривожний материн голос. Тишко одразу ж знявся й полетів на той голос.

Мати і вся гороб'яча ватага розмістилися на старій вербі, звідки було добре видно город. На ньому зеленіла картопля, і цвіли запізнілі маки, і вигравали рум'янцями добірні помідори, а в густій огудині ховалися огірки та гарбузи.

Тут же, вздовж межі, росли й соняшники з жовтими шапками й жовтим, досить прив'ялим цвітом.

Тишко принишк, бо посеред городу стояв дивний чолов'яга й розмахував довгими спорожнілими рукавами драної сорочки. На голові в нього стриміла заіржавлена німецька каска, а замість ніг стирчав з-під сорочки темнуватий кілок.

Тишкові раптом згадалися зелені хижі очі...

Ви бачще, бачите? — прошепотів він, показуючи на город.— Це сторож. Ще впіймає.

Хто? Опудало впіймає? Хочеш, я сяду йому зараз на каску.— І один з горобчиків полетів, щоб виконати свою обіцянку, та в цю ж хвилину війнув вітер, майнув довгий рукав і сміливець, проминувши опудало,

вмостився на жовтій соняшниковій шапці й почав видзьобувати з неї насіння.

З верби відразу знявся весь табунець і теж заходився поратись біля пахучих шапок.

Так минув день, і тільки надвечір ситі й трохи втомлені горобці повернулися до рясного каштана, що його вершину ще багрянило призахідне сонце.

Тишко, звичайно, залишився на ночівлю під залізним дахом разом з мамою, братиком і сестричками. А коли надворі почало розвиднятися, він, як усі, випурхнув звідти на рясне гілля каштана і криком "жив-жив" зустрів тут уперше в житті схід сонця.

У рідній сім'ї, в дружнім товаристві непомітно минали дні. Почали жовтіти дерева, а між пір'ячком у Тишка з'явився, навдивовижу йому самому, сірий густий і теплий-теплий пушок.

Ранки ставали все холоднішими. Тишко згадав своє намощене в коробці, затишне кубецьце, згадав лабораторію, хіміків, і йому дуже захотілося всіх їх побачити, а особливо — ніжну, незабутню й таку добру-добру тітоньку Марічку.

Тишко сів на каштанову гілочку й почав стежити за вікнами лабораторії. Жадана хвилина незабаром надійшла. Тітонька Марічка розчинила навстіж вікна, і Тишко влетів у тепле приміщення.

— Жив-жив!

— Де ж ти блукав, розбишако? Жду тебе, жду, а ти хтозна-де ночуєщ. Ну, зголоднів, мабуть, добре? Зажди, я тобі зараз дам їсти.

Але в цю мить за вікнами знялася ціла злива гороб'ячого цвірінчання. Тишко шмигонув на подвір'я, на волю, на широкий простір і вже більше до лабораторії не повертався.

Тітонька Марічка пождала-пождала, а тоді взяла картонну коробку з намощеним гніздечком і викинула на смітник.

Згодом почалися дощі. Опадало з дерев пожовкле листя. А потім настали ясні ночі з рясними зорями, далекими й холодними. А потім прилетіли з півночі пронизливі й нещадні вітри, пригнали табуни хмар, і вже не дощ, а сніжинки вкрили собою землю, дахи будинків, паркани, й дерева, і побляклі від морозу квіти...

Був цей сніг білий-білий, як вата у гніздечку, що його вимощувала колись тітонька Марічка, тільки чомусь ця вата холодила ніжки.

Іноді вранці тітонька Марічка розчиняла в лабораторії не вікно, а кватирку, дивилась на запушені в іній дерева,, гукала:

— Тишко, ласунчику, сіренький пустунчику, озовися! Дерева стояли нерухомі.

Та коли тітонька Марічка, розчинивши вікна, виставляла за шибки годівницю з крихтами хліба й іншою поживою,— відразу, хто знає зв4дки, сюди злітався табунець горобців.

Вона пильно придивлялася до кожного, і придивлялися хіміки, але ніхто з них не міг тепер упізнати свого улюбленця, що проміняв затишок і сите життя на ні з чим незрівнянну волю.

І тільки одного разу, коли тітонька Марічка гукнула: "Тишко! Муха!", лише один горобчик підвів голівку, глянув на холодну шибку вікна.

— Жив-жив! — і знову потім заходився клювати крихти хліба й шматочки картоплі, щоб не відстати від своїх зголоднілих друзів.

Ото він, Тишко... Той, що голову підвів.

А чому ж не влетів через кватирку? .

— Ні, ні,— сперечалися інші.— Наш Тишко ото крайній. Бачите, як зорить сюди.

Надворі світило сонце, виблискував іскристо сніг, а шибки все дужче вкривалися мальовничими косицями морозу.

Листопад, 1963 р.